

Ovim što smo dosad rekli o sadržaju *Hrvatske skladnje* dodirnut je tek djelić problematike koja se u njoj obrađuje. U toj iznimno vrijednoj knjizi sažeti su rezultati Pranjkovićevog petnaestogodišnjeg istraživačkog rada na području sintakse. Da je to područje istovremeno i složeno i zanimljivo, govori i sam autor u uvodu jedne od svojih prethodnih knjiga: "Prirodu i strukturu rečenica gotovo je nemoguće opisivati bez temeljitijeg razmatranja često i vrlo zamršenih sintaktičkih pa i općelingvističkih pitanja. To je i logično kad se zna da se upravo na rečeničnoj razini događa ono magično spajanje forme i značenja, ono 'useljavanje' komunicirane stvarnosti u jezične strukture, a to je baš ono što jezik čini naajsavršenijim sustavom

znakova." Stoga *Hrvatska skladnja* traži od čitatelja dugotrajno druženje, ali zauzvrat nudi pravu sintaktičku svetkovinu. Pružajući vrlo metodičan pristup sintaksi, Ivo Pranjković istovremeno nagriža dosadašnji formalistički pristup opisu rečenica u hrvatskom jeziku. Zato nam *Skladnja* daje za pravo očekivati novu sintaksu iz pera istog autora. Vjerujemo da ga redovite predavačke obveze i vršenje dužnosti pročelnika Odsjeka za kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te aktivno sudjelovanje u stručnim časopisima i u polemikama o jeziku u dnevnom tisku neće omesti u pisanju nove sintakse, pogotovo nakon ove knjige, koja je itekakva podloga za takav poduhvat.

Snježana Kordić

UZ ČLANAK "NAD KUMIČIĆEVIM
TEKSTOM *UROTE ZRINSKO-
FRANKOPANSKE*"

Pridružujem se s oduševljenjem svemu onome što je u prvome ovogodišnjem broju u svome članku "Nad Kumičićevim tekstom *Urote Zrinsko-Frankopanske*" Stjepko Težak iznio o tome što lektori ne bi smjeli činiti. A toga što oni ne bi smjeli činiti, pa ipak čine, ima u lektoriranom tekstu *Urote* toliko da je, makar odabravši lektorske ispravke tek "nasumce u početnim, središnjim i završnim odsječcima *Urote*", Stjepko Težak bio u stanju, reklo bi se bez pō muke, sustavno napraviti čitavu jednu malu tipologiju preuzetnoga i samovoljnog lektorskog zadiranja u izvorni jezik autorov. To zadiranje ide od relativno opravdane prilagodbe grafije izvornika pravopisnim načelima koja su na snazi u vrijeme ponovnog izdavanja, pa preko krajnje sumnjivih ispravaka pišćeve morfologije, derivacije i sintakse, do sasvim nedopustivoga preinačivanja njegova leksika i stilističkih postupaka.

Međutim, pri svemu je tome Stjepko Težak napravio krupan previd, zbog kojega je svoje, po mome sudu stopostotno utemeljene kritike uputio, u ogromnome dijelu barem, na potpuno krivu adresu. Naime, on meditira nad tekstom *Urote* izašlome u izdanju Pet stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska - Zora, Zagreb, 1968., kojemu je lektorom doista, kako konstatira Težak, bio Bratoljub Klaić. Uspoređujući dakle taj tekst i lektorske preinake u njemu poglavito s trećim izdanjem *Urote*, koje je jezično ispravio i dotjerao Kumičić osobno, Stjepko Težak nije zapazio u rečenome izdanju Pet stoljeća, na nepaginiranoj stranici između Rječnika i Kazala pri samome kraju knjige, ovu NAPOMENU, koja u cijelosti glasi:

"Kao druga knjiga izbora iz djela Evgenija Kumičića uzet je historijski roman *Urota*, u usporedbi s romanom *Kraljica Lepa* bliži našem razdoblju, a i pisan sa više historijske dokumentacije.

Tekst *Urote* ponešto se razlikuje od prvog teksta romana štampanog u *Domu i svijetu* 1892-93. *Tekst za ovo izdanje preuzet je iz izdanja Matice hrvatske, Zagreb, 1965.* (Istakao Ž.K.) Tekst *Urote* za Maticu hrvatsku 1965. priredio je i pogovor napisao Dubravko Jelčić.”

V.B.¹

Jasno proizlazi da je izbor Matičinoga, a ne nekoga starijeg izdanja bila stvar uredničkog opredjeljenja. Na lektoru izdanja Pet stoljeća bilo je pak samo da svoj posao obavi na tekstu koji je, dakle, izabralo uredništvo. A lektorov se posao sastojao u tome da, u skladu s našim jezičnim i općim stanjem potkraj šezdesetih godina, na tako izabrani tekst primijeni tada strogo vrijedeći Novosadski pravopis.

Sada kada sve to znamo, uzmimo u ruke, s jedne strane, tekst *Urote* u izdanju Pet stoljeća iz 1968. i njegov predložak, tj. izdanje Matice hrvatske iz 1965., te, s druge strane, obilati popis lektorskih ispravaka pripisanih B.Klaiću.

Primjenjujući Novosadski pravopis - ponavljam: ne na treće, Hartmanovo, izdanje, nego na spomenuto Matičino izdanje - lektor Klaić učinio je od inkriminiranoga ovo:

Promijenio je *sv. Oce* u *sv. oce* i *dobrog Boga* u *dobrog boga*, kako je u ta ateistička vremena Pravopis zahtijevao. Malo je slovo, umjesto Kumičićevoga velikog, stavio po napatku Pravopisa - jer se u tekstu ne radi o izravnu obraćanju monarhu - i promijenivši *Njegovo veličanstvo*, kako stoji u Matičinom izdanju, u *njegovo veličanstvo*. (Izvorno Kumičićevo skraćeno *Nj.* koje navodi Težak pretvorio je u *Njegovo* Matičin priređivač, kao što je taj isti priređivač Kumičićevu sintagmu *po sv. izpovijedi* prepravio u *poslije ispovijedi*.)

Držeći se, možda i prekruto, toga i takvoga Pravopisa, iako se sada više ne radi o pravopisnoj problematici (no znamo u što se sve u nas pravopis upleće!), Klaić je nadalje promijenio grafiju, a time na žalost i izgovor, *Zrinski* u *Zrinjski*, kako je Pravopis također zahtijevao.

Jedini Klaićev ispravak, kako kaže Stjepko Težak, “zastarjelih osobina”, tiče se Kumičićevog oblika *dolno-austrijski*, koji u Matičinom izdanju izgleda *donjo-austrijski*, a Klaić je samo ukinuo crticu, u skladu s Pravopisom.

Jedini Klaićev ispravak u težnji za hrvatskim oblikom nasuprot srpskome tiče se glagola *duhati*, koji Matičino izdanje prenosi kako ga je napisao Kumičić, tj. *duvati*, te njegova svršenog oblika *duhnuti*, kojim je Klaić zamijenio Kumičićev i Matičin *dunuti*. (Uostalom, Novosadski pravopis priznaje pravilnim u obje ondašnje “varijante” samo *dulnuti*, dok *dunuti* u tome značenju proglašuje “pokrajinskim”.)

Jedinu morfološku preinaku od onih koje mu Težak pripisuje učinio je Klaić u pogledu prevrstavanja glagola *visiti*, kako je napisao Kumičić i kako stoji u Matičinom izdanju, u *visjeti* - ovaj put Novosadskom pravopisu unatoč! - a i to po svojoj prilici potpunije sustavnosti radi, jer je takvo prevrstavanje već bio sustavno učinio netko drugi pri Matici, promijenivši Kumičićeve oblike *gorila*, *živiti*, *rumenilo se*, *rudila* u *gorjela*, *živjeti*, *rumenjelo se* i *rudjela*.

Jedini Klaićev morfosintatički ispravak od onih koji mu se stavljaju na teret jest preinaka neodređenoga lika pridjeva u sintagmi - kako stoji u Matičinom izdanju - u *onom skrovitu kraju* tako da ona u Pet stoljeća glasi u *onom skrovitom kraju*. Kumičićev izvorni pridjev *skrovni* za-

¹ Iz kazala proistječe da je autorica Napomene Višnja Barac, koja je i priredila *Urotu* za Pet stoljeća.

mijenio je dakle pridjevom *skrovit* već prije toga onaj tko je priredivao ili lektorirao Matičino izdanje.

Jedini Klaićev zahvat u Kumičićevu rječotvorbu tiče se preoblikovanja pridjeva *Mikaljev*, kako stoji i u izdanju Matice hrvatske, u oblik *Mikaljin*, što je dosta razumljivo, s obzirom na leksikografovo prezime koje glasi *Mikalja* (odnosno, izvorno *Micaglia*), a ne *Mikalj*. Jedini Klaićev, no daleko vjerojatnije korektorov previd u pogledu rječotvorbe jest nesuvisli oblik *trubalj* koji u izdanju Pet stoljeća stoji umjesto Kumičićevoga i Matičinog oblika *trublaj*. Po svoj se prilici radi o tiskarskoj pogrešci nastaloj nakon lektoriranja.

Jedini Klaićev stvarni grijeh u pogledu pripisanih mu rječničkih ispravaka mogla bi biti preinaka Kumičićeve glagolske imenice *ražanje*,² kako stoji i u Matičinom izdanju, u *ražaranje*. Ako se, međutim, i tu ne radi o naknadnoj tiskarskoj pogrešci. No, moglo bi se i ne raditi o tome, jer bi inače *ražanje* vjerojatno stajalo u Rječniku uz izdanje Pet stoljeća.

Svi ostali primjeri³ koje Stjepko Težak navodi kao Klaićeve grijehe (vrlo malenim dijelom, doduše, i kao zasluge, ali ni tu nije Klaić ni luk jeo, ni luk mirisao) nalaze se već u Matičinom izdanju.

Počevši od remadarizacije i regermanizacije grafije prezimena *Erdödy* i *Lobkowitz* koja, kao što kaže Težak, "Kumičić piše narodski" *Erdedi* i *Lobkovic*, pa preko preinaka na grafijskom, fonološ-

kom, derivacijskom i sintaktičkom planu (uključujući ovamo i red riječi, i "ispravke" tipa *bilo concem siječnja* → *bilo je potkraj siječnja*, i preustrojbe cijelih rečenica, kakva je *Zrinski uzšeta dvoranom* → *Zrinski stade da šeta dvoranom*), sve do zamjene jednih riječi drugima (*mučanje, rud, sprat, luknja, ogroman* itd. zamijenjene su riječima *šutnja, kovrčast, kat, rupa, golem* itd. u Matičinoj, a ne u "petstoljetnoj" lektorskoj režiji)!

I što sada? Ništa drugo doli čitateljima Jezika predložiti da ponovo pročitaju u svemu, osim u, eto, dvjema nezgodno krupnim sitnicama, veoma utemeljeni Težakov tekst "Nad tekstom..." i da u nj unesu ove ispravke:

I. Težakova usporedba po samome Kumičiću ispravljenoga i dotjeranoga trećeg izdanja *Urote* s lektoriranim izdanjem iz šezdesetih godina našega stoljeća nije, izuzevši tek poneki detalj, usporedba s izdanjem *Pet stoljeća iz 1968.*, nego je zapravo usporedba s izdanjem *Matice hrvatske iz 1965.*

II. Kako Bratoljub Klaić nije lektorirao Matičino izdanje, nego tek izdanje Pet stoljeća radeno po Matičinom predlošku, od dvadeset i nekoliko puta koliko, uz sto četrdeset i nekoliko primjera, Stjepko Težak spominje ime Klaić pripisujući mu lektorske ispravke, barem dvadeset puta valja umjesto *Klaić*, uz barem sto četrdeset navedenih primjera, staviti *ime onoga tko je ispravljao i prepravljao Kumičića za Matičino izdanje.*

Željko Klaić

² Za koju Akademijin rječnik (*s.v. ražanje*), tumačeći je kao "*ubijanje, ubistvo*", kaže: "samo u dva rječnika, u Bjelostenčevu... i u Jambrešićevu". Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika, Matica srpska, Novi Sad, 1973., bilježi glagol *ražati se* "... *zast. tući se, ubijati se*" i ilustrira mu uporabu navodom obilježanim sa *Starč*.

³ Ili, da budem pošten, *vrlo vjerojatno* svi ostali primjeri, jer neke od njih nisam mogao provjeriti zbog toga što, kao u slučaju oblika *grešnik*, S. Težak ne navodi stranicu ili stranice gdje ih je našao, dok se za neke Težakova paginacija djelomično ne poklapa s paginacijom izdanja kojim raspolazem (pa sam, tako, primjere s naznakom str. 8., 9., 10., 44. i 487. našao na str. 9., 10., 11., 45. i 488.). Jedan ili dva primjera nisam, u tome ražanju igala u dva plasta sijena odjednom, uopće uspio pronaći.